

ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARI BILAN FUQAROLAR O'RTASIDA MULOQOT MADANIYATI

Choriyev Sardor Umedovich

Buxoro viloyati MMI va KBTX Psixologik ta'minlash guruhi psixologi, leytenant

Annotatsiya: Maqolada ichki ishlar xodimlarining muloqot madaniyatiga ega bo'lishlari va fuqarolar bilan ishlashda asosiy omil ekanligi o'rganib chiqilgan. Muloqot madaniyati kishining yetuklik, komillikka erishganlik belgisi ekanligi keltirilgan.

Kalit so'zlar: muloqot, fuqaro, munosabat, muloqot madaniyati, tarbiya maqsadi, jamiyat.

Abstract: *The article examines the fact that internal affairs officers have a culture of communication and that it is the main factor in working with citizens. Communication culture is a sign of a person's maturity and perfection.*

Key words: *communication, citizen, attitude, culture of communication, purpose of education, society.*

KIRISH

Jahonda ichki ishlar organlari muloqot madaniyati, kommunikativ qobiliyati, psixologlarni kasbiy faoliyatga yo'naltirilganligi, sohaga doir bilimdonligi va ijtimoiy-psixologik kompetentligiga oid ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda ta'lim tizimini takomillashtirish, uni bugungi zamon talablari asosida o'qitishning ilg'or yondashuvlarini joriy etish bo'yicha olib borilgan islohotlar natijasida ichki ishlar organlari muloqot madaniyatini yuksaltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari fan-texnika taraqqiyoti, insonlarning sifatli va aniq ma'lumotga bo'lgan ehtiyojlarining ortishi ilmiy tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish zarurati mavjud ekanligini ko'rsatmoqda.

Mavzuning dolzarbligini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi PF-60-son «2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida», O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6- noyabrdagi «O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» PF-6108-son farmoni hamda faoliyatga oid boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan keng ko'lamlı strategik chora-tadbirlarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi. Ichki ishlar organlari muloqot madaniyatini rivojlanishiga ta'sir qiluvchi psixologik omillarni aniqlash orqali ularning psixodiagnostik, psixokorreksion ishlar samaradorligini ta'minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ichki ishlar organlari psixologi ijtimoiy-psixologik kompetentligida kommunikativ qobiliyatlari ular faoliyat moslashuvchanligining asosiy omili sifatida namoyon bo'lishi, muloqotdagi hamkorlik pozitsiyasini shakllanishi, ularda frustratsiyani yengishga yo'nalganlikni hissiy-bilish jihatiga ustuvorlik berilishi sababli kasbiy nizolarni oldini olish ko'nikmasini tarkib toptirishning muhim jihati ekanligi dalillangan. "Xodim-fuqaro", munosabatlaridagi o'z-o'zini anglash mexanizmining ta'siri natijasida konstruktiv (ijobiy natijali) muloqot o'rnatish uchun muvaffaqiyatga erishish

motivining hissiy-baholovchi xususiyatini kuchaytirish zarurligi sababli sotsial-perseptiv kompetentlikni rivojlantirish mumkinligi isbotlangan. Ichki ishlar organlari psixologining shaxslararo muloqotida vaziyatni to'g'ri idrok qilish jarayoniga sezgirlikni singdirish muhimligi sababli ulardagi muloqotga yo'nalganlik, kirishimlilik, hamfikrlilik va qo'llab-quvvatlash hissini rivojlanishiga ta'sir etishiga ko'ra, ijtimoiy-psixologik kompetentlikni shakllantirish zarurati asoslangan.

Respublikamizda ichki ishlar organlari psixologlarining muloqot madaniyatini, ularda kommunikativ va sotsial-psixologik kompetentlik va ushbu muammoning zamonaviy yechimlarini ishlab chiqish psixologiyaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. O'zbek olimlaridan Sh.R.Baratov, E.G.G'oziyev, D.G.Muxamedova, Z.T.Nishonova, Sh.Sh.Olimov, A.A.Rasulov, N.S.Safoyev, G.Sh.Salomova, singari olimlar izlanishlarida ichki ishlar organlari psixologi kasbiy kompetentligi masalasi alohida o'rin egallagan.

MDH olimlaridan B.G.Ananev, I.A.Zimnyaya, V.I.Zagvyazinskiy, V.S.Ilin, F.F.Korolev, N.V.Kuzmina, V.V.Serikov, V.D.Shadrikov, Yu.G.Tatur, E.G.Yudin kabilar tomonidan kasbiy kompetentlik masala atroflicha tahlil qilingan.

Xorijlik olimlarning tadqiqotlarida mazkur muammoni yechishga bag'ishlangan juda ko'plab ilmiy qarashlar mavjud bo'lsada, ular tomonidan qo'lga kiritgan natijalarni mahalliy sharoitda to'g'ridan-to'g'ri qo'llash ijobiy samara bermasligi mumkin. Jumladan, Dj.Glass, A.Kettle, M.Muller, K.Pirson, Dj.Raven, Ch.E.Spirman, R.Dj.Fisherlarning olib borilgan ilmiy izlanishlarida ichki ishlar organlari psixologi kompetentligi to'g'risida sharhlar berilgan.

ASOSIY QISM

Muloqot kishilarning birgalikdagi faoliyatining muxim shartlaridan biridir. Muloqot – bu kishilar o'rtasidagi o'zaro axborot almashish jarayonidir. Insonning tabiiy extiyojidir, chunki odamlar bir-biri bilan gaplashmasdan, axborot almashmasdan yashay olmaydilar. Muloqot tufayli kishilar bir birini tushunadilar, mehnat jarayonida xamkorlik, hamjixatlikka erishadilar, o'zaro fikr va tajriba almashadilar. Inson uchun bilim, ko'nikma va malakalarni qanchalik hayotiy zarurat bo'lsa, muloqot madaniyatini egallash ham shunchalik zarurdir. Chunki muloqot madaniyati kishining yetuklik, komillikka erishganlik belgisi bo'lib hisoblanadi.

Hozirgi paytda muloqot madaniyati zarur shart-sharoitlarni yaratadi, insonning o'ziga xos holatlari, munosabatlari va xatti-harakatlari ishlab chiqiladigan muhitni shakllantiradi, har bir shaxs o'sib ulg'aygan paytda ijtimoiylashadi. Demak, zamonaviy jamiyatda muloqot madaniyati inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u inson hayotini tashkil qiladi. Har bir jamiyat (va ba'zan uning alohida ijtimoiy guruhlari) muloqotning muayyan tartibga soluvchi tamoyillarini ishlab chiqadi, ular nafaqat u tomonidan qabul qilingan xulq-atvor me'yorlarida mustahkamlanadi, balki ko'proq yoki kamroq ongga ega bo'lgan odamlarda ham tarbiyalanadi. Bu muloqot madaniyatining u yoki bu darajasi mavjudligini ta'kidlashga asos beradi. Bu yerda madaniyat muloqotdan ko'ra kengroq tushuncha ekanligini ta'kidlaymiz, u odamlar to'plagan barcha moddiy va ma'naviy qadriyatlarini o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, madaniyat inson faoliyati usullarini, jamiyat faoliyatining xususiyatlarini tavsiflovchi va ularsiz uning mavjudligi mumkin bo'lmagan shakllar, uslublar va normalar doirasini o'z ichiga oladi. Shu munosabat bilan ishlab chiqarish, dam olish, muloqot qilish madaniyati haqida gapirish mumkin, bu bilan "madaniyat" tushunchasining keng ma'nosini

ta'minlaydi, bunda madaniyat inson munosabatlarida normalar va ularni amalga oshirish usullarini o'z ichiga oladi. Ammo madaniyatni tushunishning torroq ma'nosi ham borki, u odamlarning muayyan jamiyatda yaratilgan va qabul qilingan muloqot qobiliyatlariga egalik darajasi bilan belgilanadi. Shunday qilib, muloqot madaniyati - bu o'ziga xos aloqa standartlari sifatida odamlar o'rtasidagi munosabatlar normalari, usullari, shakllari to'plamidir. Bundan tashqari, muloqot madaniyatini shakllantirish axloqiy tarbiyaning bo'limlaridan biri bo'lganligi sababli, shakllangan axloqiy madaniyat (yoki chinakam ma'naviyat) ko'p jihatdan, aynan muloqot madaniyatida va shu bilan birga o'zini namoyon qiladi. Muloqot madaniyati, agar u inson dunyoqarashi asosidagi axloqiy qadriyatlarga asoslanmasa, shaxsiyatning tabiiy davomiga aylanmaydi. Shuni unutmashimiz kerakki, zamonaviy jamiyatda muloqot madaniyati - bu shaxsning qadriyat e'tiqodi va xulqatvoriga aylangan, axloq va odob-axloq qoidalariga mos keladigan shaxsiy muhim dunyoqarash munosabatlarining birligidir. Ushbu faktdan kelib chiqqan holda, muloqot madaniyatini shakllantirish axloqiy tarbiya jarayonining bir qismi sifatida tushunilishi kerak, bu erda xulq-atvor va muloqot qobiliyatlarini shakllantirishga birinchi navbatda e'tibor beriladi, lekin ularning axloqiy mazmuni ham muhimdir.

XULOSA

Yuqoridagilarning barchasi bizga muloqot madaniyatini shakllantirish muammosi shartli va mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish zarurati bilan chambarchas bog'liqligini, umuminsoniy, insonparvarlik, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish va qo'llash zarurligini ta'kidlash imkonini beradi. Shuningdek, ularni bevosita muloqotda amalga oshirish nafaqat yoshlarning shaxsiy va ma'naviy rivojlanishiga, balki mutaxassisning ijtimoiy, kasbiy salohiyatini aniqlashga yordam beradi. Shunday qilib, muloqot madaniyatini anglash kishilar o'rtasidagi muloqot jarayonining borishini ta'minlovchi, ijtimoiy me'yorlarga muvofiq o'ziga xos insoniy xulq-atvorni o'z ichiga oladi. Aksariyat hollarda muloqot o'z-o'zidan maqsad emas, balki boshqa, kommunikativ bo'lmagan vazifalarni hal qilish vositasidir. Muloqot odamlarning jamoaviy va guruh faoliyatida kommunikativ va majburiy rol o'ynaydi. Muloqotning mazmuni va shakli uning tarkibiga kiradigan muayyan faoliyat bilan belgilanadi. Ma'lumki, madaniyatni aniqlashning eng muhim mexanizmi tildir. Biroq, zamonaviy jamiyatda uni ham xalqning taqdiri, tafakkuri va intilishlarini aks ettiruvchi tirik organizm sifatida ham, boshqa millat vakillari bilan tolerantlik munosabatlarini o'rnatishni biladigan ma'naviy boy shaxsni shakllantirish vositasi sifatida ham qarash kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Boltaboyev A.A. Muloqot olami: sub'ektlararo munosabatlar muammosi. – T.: O'zMU axborotnomasi, 2019. №2.
2. Kon I.S. Kul'turologiya. Sankt-Peterburg: Lan', 2021.
3. Leontiev A.A., Rustamova L.M. Muloqot psixologiyasi. – M.:Akademiya markazi, 2019.
4. Tursunov N.D. Shaxsni muloqotni boshqarish psixologiyasi. – T.: Ilm-fan, 2019.

5. Soliyev A.L., Kogon M.S. Madaniyat va shaxsiyat. – Toshkent-Moskva-Kazan': Nauka, 2020.
6. Sokolov E.V. Mezhkul'turnaya kommunikaciya: teoreticheskie iprikladnye aspekty. Na materiale russoj i nemeckoj lingvokul'tur: monografiya. Krasnoyarsk: RIO KPGU, 2020.
7. Thomas A. Psychologie interkulturellen Lehrnens bnd Handelns. Kulturvergleichende Psychologie. Eine Einfuhrung. Gottingen, 2020.